

Ocenjujemo: Pet kraljev - k psihopatologiji neke monarhije

Predstava *Pet kraljev* Tiborja Hrsa Pandurja v režiji Livije Pandur v **SLG Celje** kompleksno udejanja krilatico o ponavljanju zgodovine.

Osnovni, zgodbeni del predstave je nekakšno valjenje zgodovine, prelivanje zgodbe v zgodbo, zgodovinske osebe v zgodovinsko osebo. FOTO: Aljoša Rebolj

Anja Radaljac

🕒 16.04.2024 ob 12:35

Sorazmerno pogosta problemska točka predstav je, da si zastavijo premalo, tokrat pa bi bilo mogoče trditi, da si *Pet kraljev* morda zastavi (nekoliko) preveč: že če pogledamo seznam virov, pri katerih se besedilo predstave napaja, vidimo, da gre za obsežen seznam kompleksnih del: najprej so tu Shakespearove kraljevske kronike, nato tudi dramsko delo, ki jih premišlja, torej *Pet kraljev*, *Zgodovina našega propada* Oliviera Kemeide, pa še tri teoretske analize.

Pet kraljev: k psihopatologiji neke monarhije Tiborja Hrsa Pandurja si prizadeva vse te tekste speti v enovito dramsko besedilo, kar je brez dvoma ambiciozen projekt. Speti si namreč želi zgodovinska dejstva, Shakespearove drame, teoretsko primerjalno analizo enega in drugega, jim dodati še neki sodoben poskus združitve vseh kraljevskih kronik v eno dramo (z naslanjanjem na tekst Oliviera Kemeide), podati lastno stališče do tega materiala *terga*

postaviti v kontekst sodobnosti in mu dodati svojo refleksijo.

Skorajda logična posledica take premise je, da nekateri deli projekta delujejo bolje od drugih. Več mest v besedilu se tako denimo ponavlja, pri čemer repetitivnost kot sredstvo za upodobitev ponavljajoče se zgodovine ne vzdrži, ker so ponovitve preveč dobesedne, umanjka jim neki impulz, ki bi nam sporočal, da gre za namerno ponovljene poante, torej, denimo, neke variacije na temo, ki bi spremenile tempo ali atmosfero besedila.

Livija Pandur Foto Aljoša Rebolj

Obenem se pojavlja težava s spajanjem teh številnih virov; prehodi med različnimi tipi materiala (citatnost iz Shakespearovih del, povzemanje teoretskih analiz ter sledenje strukturi Kemeidovih *Petih kraljev*) se ne zdi dovolj organski.

O

Tiborju Hrs Pandurju je štipendija v izjemno čast in veselje. Foto Osebni Arhiv

snovni, zgodbeni del predstave je valjenje zgodovine, prelivanje zgodbe v zgodbo, zgodovinske osebe v zgodovinsko osebo, kar je naposled osnovno gonilo predstave; ta se pomika od kralja do kralja, pri čemer je zanimiv besedilni postopek ta, da je v fokusu vsakega obdobja, vsakega vladanja pravzaprav bodoči kralj. S tem se kralj vzpostavi kot prazna figura, nekakšen sveti gral vladanja, ki nato, ko je enkrat dosežen, izgubi privlačnost; kralji postanejo

sekundarne figure, ki jih je treba vedno znova odstaviti, politika se tako oblikuje z anticipacijo odstavitve, razrešitve ali umora kralja, z nenehnim pričakovanjem, da bo naslednjič bolje, kot je bilo prvič, četudi se nasilje iz kroga v krog stopnjuje, razkol med kralji in ljudstvom pa je čedalje večji – dokler Henrik VII. ne uvede kapitalistične logike, ki se obdrži do danes – tukaj predstava lepo pokaže, kako se usedline prejšnjih vladavin vedno znova zažrejo v svoje naslednice; kapitalističnemu sistemu so tako militarizem, imperializem, kolonializem, patriarhat in razredna družba vpisani v vse, kar je temu predhajalo.

Posebej pomembno v tekstu je, da obenem ponuja uvid ne le v tisto, kar so napisali »zmagovalci zgodovine«, temveč daje tudi prostor vsemu nevidnemu – in v tem tekst ravno odkriva največji potencial, ko opozarja na to, da svet potrebuje druge vrednote, kot so denimo sočutje, ljubezen, empatija, povezanost in odnosnost. Če to razumemo kot prežvečene krilatice, nečesa ne razumemo; ne gre za to, da družba ne bi vedela za te vrednote, le nikoli jih ne udejanji, ker jih spenja s šibkim in nepomembnim, nerelevantnim. To jo tudi vedno znova pokoplje. Predstava izpostavi ključni moment spojitve politik imperializma, militarizma, nacionalizma in kapitalizma z moškim družbenim spolom – včasih kar pretirano dobesedno – ter opozarja, da imajo družbeni sistemi, ki ustvarjajo stanje, ki ga trenutno imamo (in med drugim omogoča najsodobnejše genocide in vojne), jasno podstat v moškem družbenem spolu, četudi ni slepa za problematičnost konstruktov spola obče, ko ena od likinj pove, da gre za kategoriji, v kateri besno tlačimo vse, kar nas tako ali drugače bremeni. Ključna je osvoboditev vrednot samih po sebi in njihovo udejanjenje, ki je možno ne glede na spol oseb.

Predstava pri teh konceptualnih, idejnih poudarkih uporablja formo odrskega eseja, v katerem je dramskim osebam v usta položena refleksija tistega, kar uprizarjajo. Zdi se, da bi bilo mogoče to formo še raziskati, saj ponekod umanjka organski spoj z dramskim dogajanjem, poleg tega bi bilo mogoče nekatere od teh delov še izostriti in zgostiti, po drugi strani pa morda poglobiti, a seveda se pri tem poraja vprašanje, ali ne bi to štiri ure dolge predstave le še podaljšalo, česar format ne bi prenesel.

Določeni deli predstave delujejo hektično, z nekakšno podtalno željo povedati čim več v času, ki se tudi znotraj predstave nekako hitri. Prvi del postavitve nas tako precej sistematizirano popelje skozi dve vladarski obdobji, pri čemer se izrisujejo odnosi med razredi znotraj samega plemstva, pa tudi časovno-prostorsko (preteklost – sedanost – prihodnost, Velika Britanija v odnosu do same sebe, Evrope, sveta), drugi del pa nas popelje skozi kar pet vladarskih obdobji (skozi dve zelo na hitro), sistematiziranosti je manj, obdelava tem, motivov, likov, dogodkov ... postane hitrejša in mestoma zmedena, zaradi česar niha tudi atmosfera predstave.

Režijsko predstava v prvem delu ne ponuja posebnih presežkov; večinoma gre za rabo lepo - usklajenih, toda klasičnih postopkov in prijemov, v drugem delu se režija nekoliko utrdi in individualizira; imamo več specifičnosti in vizualno močnih prizorov, kot je denimo smrt dramske osebe v ogromnem polivinilastem platnu, ki pokaže izrazito krhkost in okrutnost hkrati, kar je obenem ena od tem, ki se vlečejo skozi celotno predstavo; četudi so kralji okrutni, njihovi politični sistemi pa izrazito agresivni ter vodijo v naraščajočo destrukcijo, so obenem nekakšne krhke, psihološko strte pojave, egocentrične, nezmožne odnosnosti in empatije, hkrati pa žalostne, paranoične, nemočne, osamljene, vedno znova izdane ...

Pet kraljev si ne zastavi samo rekonstrukcije zgodovinskih dogodkov, ki se znajdejo v sopostavitvi s sedanjostjo, temveč tudi njihovo socialno in psihološko podstat, ki pripoveduje – kot nam v nekem monologu proti koncu predstave pove ena od kraljic – ne le zgodbo o patologijah neke monarhije, temveč tudi občejšo zgodbo o patologijah človeštva, ki so omogočile trenutno družbenopolitično stanje, v katerem sta zaostrenost psihopatskih tonov v vojaških spopadih in odtujenost v odnosu do sveta prignani do skrajnosti – in nas morda ne čaka samo propad neke monarhije, temveč tudi propad neke vrste.

Predstava tako kompleksno udejanja krilatice o ponavljanju zgodovine; ena izmed močnih plati Hrspandurjevega besedila je med drugim ta, da psihopatologije angleških kraljev zastavi kot svojevrstne arhetipe, ki poudarjajo sorodnosti med nekdanjimi in zdajšnjimi oblastmi, vojnami in občečloveškimi vrednotami.